

Mama

Ioan Stanomir s-a născut pe 13 mai 1973 la Focșani și este profesor la Facultatea de Științe Politice a Universității din București. Printre volumele publicate se numără *Conștiința conservatoare: Preliminarii la un profil intelectual* (2004), *O lume dispărută: Patru istorii personale urmate de un dialog cu H.-R. Patapievici* (coautor, alături de Paul Cernat, Angelo Mitchievici și Ion Manolescu, 2004), *Explorări în comunismul românesc* (coautor, alături de Paul Cernat, Angelo Mitchievici și Ion Manolescu, vol. I, II, III, 2004, 2005, 2008), *Spiritul conservator: De la Barbu Catargiu la Nicolae Iorga* (2008), *Despre sunete și memorie: Fragmente de istoria ideilor* (2009), *Apărarea libertății (1938–1947)* (2010), *Teodoreanu reloaded* (alături de Angelo Mitchievici, 2011), *Umbre pe pânza vremii: Secvențe de istorie intelectuală* (Humanitas, 2011), *Junimismul și pasiunea moderației* (Humanitas, 2013), *Camera obscură: Vis, imaginație și bandă desenată* (2014), *Sfinxul rus: Idei, identități și obsesii* (2015), *Comunism Inc.* (alături de Angelo Mitchievici; Humanitas, 2016), *Rusia, 1917: Soarele însângerat. Autocrație, revoluție și totalitarism* (Humanitas, 2017), *La Centenar: Recitind secolul României Mari* (Humanitas, 2018), *Așteptând revoluția: Pașoptismul și vocile sale* (Humanitas, 2019), *R.S.R.: Lecția de învățământ politic* (Humanitas, 2021). În 2018, a publicat la Editura Humanitas eseuul „Umbră Rusiei“, în volumul colectiv *Vin rușii! 5 perspective asupra unei vecinătăți primejdioase*.

IOAN STANOMIR

Mama

UN JURNAL
AL
DRAGOSTEI
ȘI AL
DESPĂRȚIRII

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Mona Antohi
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Alina Dincă
DTP: Iuliana Constantinescu, Veronica Dinu

Tipărit la Livco Design

© HUMANITAS, 2022

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Stanomir, Ioan
Mama: un jurnal al dragostei și al despărțirii / Ioan Stanomir. –
București: Humanitas, 2022
ISBN 978-973-50-7732-7
821.135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

Prefață

Punctul de pornire al acestui jurnal al dragostei și al despărțirii este ziua de vineri, 11 octombrie 2019, ziua în care mama mea, Mihaela Stanomir, născută Hărăbor, a murit. Căci numai apropierea morții poate trezi sensibilitatea care nu se mai supune disciplinei rațiunii, ci urmează cărările misterioase ale visului și reveriei.

Acest jurnal al dragostei și al despărțirii este o conversație ce merge dincolo de moarte, o conversație ce aduce împreună vocile celor care au rămas în urmă și vocile celor care nu mai sunt. Din această împletire se naște singurul glas pe care aceste pagini îl oglindesc, glasul în care se pot ghici glasurile noastre, unite, ca într-o singură ființă.

Mâna care a scris acest text a urmat indicațiile straniei și tandre ale unui dicteu al visului. Rândurile jurnalului transcriu vocea nostalgică a dragostei de dincolo de moarte. În acest spațiu al confesiunii nu accidentele mele biografice contează, ci maniera în care, treptat și subtil, mama și fiul se contopesc, ca două imagini crescute în singurul chip pe care oglinda îl mai poate răsfrânge.

Iată de ce acest jurnal al dragostei și al despărțirii îi are drept cititori doar pe cei care, iubind, își pot aminti. Cei care trăiesc în prezentul gol al unei vieți de automate nu pot avea acces la delicata mișcare pe care doar moartea o face să se nască. Pentru cei care au iubit, moartea nu poate fi poarta care se închide, etanș și absurd. Ea devine acel culoar pe care aleg să mergă, spre a putea descoperi pragul ce anunță liniștea revederii. Iar jurnalul dragostei și al despărțirii urmează drumul ce conduce dinspre adâncuri de jale la înseninarea melancolică. Moartea este îmblânzită prin dragoste, iar viața capătă sens prin trecere, în cele din urmă.

Acest jurnal al dragostei și al despărțirii este alcătuit din suma de notații ale zilelor care au trecut. Paginile sale nu sunt truate calofil, nu sunt încărcate cu ornamente baroce. Ele sunt smulse dimineților ce veneau după visele în care revederea fugară ne era îngăduită. În tot acest timp al curgerii jurnalului, visele au fost casa adăpostind dragostea noastră pierdută.

Am încercat să evit patetismul facil și melodramatic de care mama se ferea, instinctiv, dintr-un sentiment al discreției și al pudorii, asemeni bunicii mele. Durerea impune o asceză a simplității. Tonul paginilor se încarcă de claritatea elegiei, singura în măsură să traducă irepresibila nostalgie cu care cel ce a iubit contemplă fericirea pierdută.

Jurnalul de față are o natură modulară: fiecare intrare a sa poate fi citită independent de celelalte, la fel cum o elegie poate fi desprinsă din suita de poeme din care face parte. Fiecare segment al cărții urmează același itinerar pe care îl descrie și întregul textului, un itinerar al căutării sensului într-un univers locuit de dor. Unitatea jurnalului se naște din multiplicitatea de perspectivă, la fel cum lumina se descompune în mii de cărări prismatice.

Am ales să suspend, în interiorul acestei cărți, cronologia. Eliminând detaliile vieții din jurul meu, am căutat să privesc spre delicata dialectică ce urmează despărțirii, ca și cum ochii mei ar fi rămas ațintiți spre larg, așteptând revenirea celei care nu mai este.

Structura textului se sprijină pe un principiu al temei cu variațiuni. Ca într-un flux și reflux, ceea ce apare revine, schimbat și metamorfozat, luminat de un alt soare. Istoria unei iubiri pierdute este istoria unei reîntoarceri disperate și tandre: iată ceea ce această carte a încercat să transcrie, cu fidelitatea unui seismograf.

Cartea de față este portretul țesut din fragmente al mamei mele. În rețeaua sa de fraze și de tăceri se poate regăsi alcătuirea naturii sale sufletești: un amestec de suferință stoică și de bucurie rezervată, un aliaj, subtil, de curaj și emoție poetică. Recitind pe Cehov, am simțit că sobrietatea sa melancolică este timbrul în care propriul ei chip s-ar regăsi. Tenacitatea ei fragilă se nutrește din puterea de a iubi, iar această putere de a iubi a dat naștere jurnalului nostru.

Geografia acestui jurnal al dragostei și al despărțirii reflectă geografia vieții noastre. Se află aici, închise în cuvinte, străzile din Focșani, dar și zidurile liceelor bucureștene unde ea a predat, fericită. Se regăsesc aici, captate de fraze, foșnetele trandafirilor din grădinile noastre, dar și unduirea de val a mării. O fericire modestă, stângace, neispătită de elan narcisist.

Am scris, la patru mâini, alături de mama mea, în starea de transă a reveriei ce trezea la viață cuvintele adormite, un text despre respirația fericirii, dar și despre aspra ucenicie a durerii și a lacrimilor. În această fotografie a jurnalului nostru trecutul este singurul viitor la care mai sper, căci doar din acest trecut mai vin spre mine ecurile duhului ei.

Cartea de față se clădește din forța de iradiere magnetică a unei absențe. Moartea este tăgăduită, spre a salva din uitare chipul matern ce devine textul însuși. De aici, suprema provocare a jurnalului: aceea de a vorbi despre moarte și despărțire cu cuvintele dragostei care durează dincolo de pragul biologic.

Am scris acest jurnal al dragostei și al despărțirii cu sentimentul că paginile sale sunt cele pe care ea însăși ar fi dorit să le lase, în urma ei, ca pe un testament. Am adunat, între copertile sale, tot ceea ce a însemnat viața ei: adolescența unei fiice de dușman al poporului, anii de studenție în Timișoara iubită, purgatoriul profesorului navetist, nesiguranța provizoratului suplinitoarei eterne, bucuria școlii și a maternității, lumina educației noastre teatrale, împăcarea cu destinul care i-a acordat grația de a contempla amurgul neîntunecat de bătrânețea ce mutilează și desfigurează, orb.

Despre toate acestea am scris, de undeva din colțul meu discret, iar amintirile noastre topite într-un unic flux al dorului au trecut din vise spre dimineață, spre a deveni acest jurnal. În imaginea fiicei, mamei și a profesoarei am privit împlinirea destinului care se construiește fără emfază și fără gesturi grandilocvente, înfruntând istoria comunistă cu acea tenacitate pe care o moștenise de la mama ei. Dragostea s-a ivit din acest sol teribil și aspru al suferinței, luminând un cer al speranței. Discreția a fost, până în cea din urmă zi, pecetea unei existențe ce a refuzat ostentația deșartă.

Acest jurnal al dragostei și al despărțirii este singurul jurnal pe care îl voi mai ține vreodată, dar el nu se sfârșește cu rândurile de încheiere așternute aici. El se continuă, chiar și atunci când cuvintele par să fi amuțit, de vreme ce vântul, trandafirii și marea îl vor purta, dincolo de timp și dincolo de rațiunea stearpă a zilei.

Iar când va fi să ne revedem, frazele din acest jurnal al dragostei și al despărțirii vor închipui cerul pe care ochii noștri îngemănați îl vor privi. Fragmentele sale se vor readuna în întregul ce am fost, cândva, amândoi, în vreme ce jalea va lăsa locul seninului ce nu mai cunoaște moarte.

MI-AM PUTUT IMAGINA PROPRIA MEA MOARTE, DAR NICIODATĂ MOARTEA TA. Poate pentru că am știut, mereu, că o parte din mine este înspăimântată de puterea nimicului care se va ivi, din acea clipă, ca un șir întreg de ziduri de granit, un nimic intens și imposibil de străbătut, un nimic care se hrănește din imensa dezolare a singurătății.

Mi-am putut imagina propria mea moarte, dar niciodată moartea ta. Poate pentru că tu ai însemnat mai mult decât tot ceea ce am putut fi eu vreodată. În fața trupului fragil din care duhul se salvase, ca o pasăre marină ce se reîntoarce în larg, am înțeles că toată viața mea de până atunci nu existase decât ca o succesiune de fotografii ale iubirii noastre. Dragostea fusese o camaraderie a împărțirii, un sentiment al comuniunii tandre, un șir delicat și discret de gesturi care ne punctau zilele, un cer peste care alunecau norii desenați impresionist, un fragment de vals chopinian. Iar această dragoste se îndepărta de mine, odată cu sufletul tău: chipul mamei și al dragostei era unul, chipul mamei și al vieții era unul și același.

Mi-am putut imagina propria mea moarte, dar niciodată moartea ta. Poate pentru că puterea cuvintelor se oprește în fața pragului dincolo de care nu este decât întinderea mării, și poate pentru că nimic nu poate cuprinde sfârșierea celui care rămâne în urmă, știind că zile și ani, nesfârșite zile și nesfârșiți ani îi stau în față, asemenea unor infinite, implacabile culoare pe care trebuie să le parcurgă înainte de a intra în arhitectura mortuară a altor culoare, ca într-un joc dureros al drumurilor ce nu duc nicăieri.

Mi-am putut imagina propria mea moarte, dar niciodată moartea ta. Poate pentru că acestea sunt primele rânduri pe care le scriu după tot ceea ce a fost și îmi privesc mâinile care scriu la claviatura calculatorului, umplând cu caractere mărunte fereastra unui document. Dar curgerea dragostei nu poate fi închisă între marginile curat desenate ale unui text, ea trece dincolo de el și se îndreaptă spre mare, ca un fuior ce dă naștere unui nor, ea trece dincolo de el și capătă conturul sinestezic al parfumului de care erai înconjurată, tandru, în ziua morții tale, ea trece dincolo de el și mă învăluie și mă trage spre acel larg în a cărui așezare de valuri te pot zări din nou, ea trece dincolo de el și îmi umple visele pe care nu încetez să le visez, noapte după noapte, ca un reflux și flux ce nu se pot opri, visele în care îți cuprind trupul de fum și îți chem numele, visele care se înșiruie ca un arhipelag al dorului și al durerii, visele în care te regăsesc pentru a te pierde, regăsindu-te din nou, visele care nu sunt decât cea din urmă vamă înainte de oceanul de seninătate al revederii, visele din care mă trezesc doar spre a merge, asemeni unui scafandru, încă și mai adânc în materia lor, adânc, tot mai adânc, până ce întoarcerea la suprafață va fi fost imposibilă și eu voi fi rămas, pe vecie, închis în marmura lichidă a dragostei noastre.

Mi-am putut imagina propria mea moarte, dar niciodată moartea ta. Dar dragostea noastră învinge moartea, dragostea noastră clădește puntea de himere pe care o traversez, noapte de noapte, către tine, dragostea noastră pregătește anotimpul fără de sfârșit al iubirii, dragostea noastră ne înfățișează promisiunea porții care se va deschide, dragostea noastră se desface în miile de drumuri pe care le bat, în căutarea ta, înainte de drumul care mă va duce la tine, dragostea noastră sunt cuvintele pe care le rostesc în clipa în care te îmbrățișez, imaterială ca un spirit, dragostea noastră este plânsul de care singurătatea mea nu se mai poate despărți, dragostea noastră sunt zidurile casei noastre din Focșani pe care le ating, simțind atingerea ta, dragostea noastră este textul pe care îl scriu în fiecare zi, la trezire, încercând să ajung acolo înapoi, de unde ziua m-a smuls, dragostea noastră este durerea și dragostea noastră este raiul pe care l-am întrevăzut, ca prin gaura de cheie a unei case de jucărie, dragostea noastră este toate acestea și acestei dragoste mă încredințez, spre a deveni una cu tine, undă după undă, zi după zi, anotimp după anotimp, în așteptarea aceluia soare de toamnă blândă care nu va mai apune niciodată.

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ O TOAMNĂ MARINĂ, CEA DIN URMĂ PE CARE aveam să o petrecem împreună. A fost odată ca niciodată un țărm în marginile căruia valurile se adunau, spre a se întoarce în larg. A fost odată ca niciodată un domeniu al vântului și al pescărușilor, vegheat de mișcarea norilor desenați pe cer. A fost odată ca niciodată un timp care părea încremenit, închis într-o cutie muzicală ce aduna în vibrațiile ei discrete toate sunetele unei vieți. A fost odată ca niciodată o zi nesfârșită, care se desena în văzduh asemeni unui zmeu translucid, înălțat de un copil jucăuș. A fost odată ca niciodată o mână care se întindea, spre a o întâlni pe a mea, într-un gest de tandră complicitate. A fost odată ca niciodată un tărâm al dragostei, un continent sinestezic al calmului ce se întindea până dincolo de orizont. A fost odată ca niciodată: istoria dragostei noastre începe și se sfârșește acolo.

A fost odată ca niciodată o mare care ne întâmpina, chiar după lungi absențe, cu familiaritatea melancolică a unui port spre care revii, atunci când pânzele sunt strânse și ancora este, în fine, aruncată. A fost odată ca niciodată o mare care ne-a oglindit înaintarea în timp: pe același nisip, au mers, alături, copilul și mama sa, pentru ca urmele lor să crească în tiparul maturității. A fost odată ca niciodată un colț spre care reveneam, spre a retrăi emoția dimineții în care tu ai inventat, pentru mine, cel mai simplu dintre jocurile noastre: iubirea, adâncă și tainică, este întotdeauna acasă în aceste unghere ale modestiei lipsite de ostentație.

A fost odată ca niciodată un trecut pe care îl contempļu, scriind, umplând fereastra de calculator cu rândurile mele stinghere, a fost odată ca niciodată un trecut care se strânge în fotografiile pe care le retrezesc la viață, a fost odată ca niciodată un trecut spre care fiecare noapte mă îndreaptă, la fel cum navele din larg sunt chemate spre continente și insule de luminile farurilor ce nu se sting niciodată. A fost odată ca niciodată un trecut care a devenit cu adevărat trecut doar în clipa în care tu ai trecut pragul dincolo de care nu te mai puteam urma, acea clipă în care am zărit sufletul eliberându-se spre a se uni cu cerul, acea clipă în care despărțirea s-a coborât peste mine ca o lespede de mormânt.

A fost odată ca niciodată marea pe care am privit-o, împreună, atunci, în plimbările noastre care se duceau, parcă, până spre capătul lumii: o conversație punctată de unde, o conversație ce aducea, spre noi, întreaga povară a dragostei,

delicată și discretă. Și am simțit, în acele zile din ultima noastră toamnă a mării, că întreaga-ți tinerețe, neatinsă de decrepitudinea ce urâțește și asprește, trăia în tine, palpând luminos, ca o materie solară ce dispare doar atunci când universul se scufundă în sine însuși.

Căci dragostea este această continuă regăsire a cărării pierdute ce ne îndrumă spre tinerețea inimii: cei care nu iubesc cu adevărat sunt exilați în imensul, infinitul, întunecat și asprul pustiu al singurătății, fără a putea zări, vreodată, zorii din care lumea se naște, spre a se topi mai târziu în noapte. Cei care nu au iubit nu pot resimți povara dorului și a despărțirii, cei care nu au iubit cu adevărat înaintează în aseptical tunel al infernului, spre a poposi în stațiile subterane din care nu mai există ieșire, suspendați în temnița de neon a orelor ce se scurg, ca o ploaie de noiembrie, etanșă și eternă.

A fost odată ca niciodată cea din urmă toamnă a noastră: atunci când voi ajunge din nou pe acel țărm, privirea mea se va aținti spre largul către care mă voi îndrepta și eu, ca pentru a zări mișcarea duhului tău. Și poate că norii care se mișcă pe cer vor fi însuși chipul tău și poate că atingerea fluxului de ape va fi atingerea mâinilor tale. Din vocile de albatroși se va fi născând vocea ta, ca o chemare spre un alt prag: acestei dragoste a mării mă încredințez, iar mâna mea se înalță în aer, spre a întâlni în văzduh mișcarea spiritului tău, călător peste ape.

3

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ CASA BUNICILOR: ATUNCI CÂND ÎNCHID OCHII, atunci când visez, îi pot revedea profilul desenându-se pe strada Alexandru Goleșcu din Focșani. Din pragul acestei case, cu treptele sale largi și cu camerele sale vagon, înalte și răcoroase, am contemplat, de atâtea ori, mișcarea tremurătoare a plopilor și mersul către noapte al atâtor zile. Din pragul acestei case, cu tufele sale de trandafiri, am zărit umbrele care ne înconjurau și am simțit parfumul duhurilor, limpede ca o adiere: aceasta a fost Moldova noastră, închisă în adâncul nopților spre care revin, spre a retrăi fericirea.

A fost odată ca niciodată casa bunicilor care a fost casa ta, înainte de a fi casa mea. Undeva, în această casă, s-au petrecut primii tăi ani și undeva, în această casă, s-au scris primele rânduri ale durerii, acea durere care avea să se graveze în sufletul tău, ca într-o carte cu pagini de plumb. Undeva, în această casă, tatăl